

Ѕ 2341

Завод за проучавање
културног развитка
-БИБЛИОТЕКА-

СРПСКИ ЈЕЗИК У НОРМАТИВНОМ ОГЛЕДАЛУ

50 одлука Одбора за стандардизацију српског језика

Приредили
Бранислав Брборић
Јован Вуксановић
Радојко Гачевић

Београдска књига
Београд, 2006

Сигнатура	Ѕ 2341
Инв. бр.	6827

УСТАВНЕ ОДРЕДБЕ О ЈЕЗИКУ

(Препорука за Србију)

Пошто су, у Србији, у току припреме новог устава, чије је доношење, у складу с Уставном повељом Србије и Црне Горе и Законом за спровођење Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, предвиђено у року од шест месеци, Одбор за стандардизацију српског језика сматра се позваним да уставним комисијама и државним органима — и у државној заједници и у државама чланицама — стави на располагање формулације уставних одредаба као препоруку људи од струке. Те формулације не морају бити идентичне за Србију и Црну Гору, нити су идентичне у нашим двема препорукама (једној за Србију а другој за Црну Гору). Међутим, с обзиром на то да језичких одредаба нема ни у Уставној повељи ни у Закону за њено спровођење, повећан је значај потребе да оне садрже исте основне елементе и да не буду у међусобној супротности.

Ево сада тих (четирију) одредаба које се предлажу уставним комисијама:

У Републици Србији, у складу са законом и с прихваћеним међународним конвенцијама и стандардима, слободна је употреба домаћих и страних језика, усмена и писмена.

Службени језик је српски (српски језички стандард, с екавским и ијекавским изговором), с његовим ћириличким писмом. Друштвена брига о српском језичком стандарду (језичко планирање и нормирање), у складу са законом, поверава се надлежним научно-културним и просветним установама, односно њиховим удружењима која делују на целокупном говорном простору српског језика. У тој бризи, на начин примерен потребама, добрим обичајима и одговарајућим нормама, учествују и надлежни државни органи.

Уз српски језик у службеној и јавној употреби — кад је умесно и кад је потребно, а у складу са законом и с међународним конвенцијама и стандардима — напоре до ће се користити и други језици, домаћи и страни, али, и обратно, уз друге језике и писма користиће се и српски језик, с његовим ћириличким писмом.

У Републици Србији у службеној су употреби, у складу са законом, с међународним конвенцијама и стандардима, и језици националних мањина и етничких заједница које живе у њој.

Образложење

1. Мада је прва одредба више прокламативна него нормативна, она била драгоцене, јер и сада одговара комуникацијској стварности, која после приватизације, и независно од ње, доиста уводи мноштво језика, домаћих и страних, у поједине елементе јавне па и службене употребе језика — у медијима, привредним и трговинским предузећима, издаваштву, школству итд., да и не говоримо о Интернету. Хоће ли ту бити места и за законско уређивање, показаће време или, можда, истраживање постојећег стања. Тек, ова одредба сведочанство је наше пуне отворености према свету модерних комуникација и наше одговорности према комуникацијским потребама грађана. У тај свет спадају не само функционални стилови језичког стандарда него и дијалекти и урбани супстандардни говори. Модерно друштво у језику ништа не забрањује, али даје предност стандардном језику на многим пољима јавне комуникације.

2. Кад је реч о *српском језику*, треба се клонити досадашње синтагме *службена употреба језика* и увести синтагму *службени језик*, која је уобичајена свуда у свету, а прошле године ушла је и у уставе двају ентитета БиХ. Када се каже службени језик, обично се, или заправо увек, мисли на *језички стандард* (стандардни језик) матичне националне заједнице, који се у нас одликује *двоизговорношћу/двоисписношћу, екавском и ијекавском*, озваниченом само у постојећем Закону о службеној употреби језика и писма у Србији (*српски језички израз, екавски или ијекавски*), мада би, у пракси, у Србији био углавном екавски, а у Црној Гори поглавито ијекавски, али је овде реч о начелном а не само о прагматичком питању; осим тога, на нивоу државне заједнице, односно њених органа, појавиће се двоизговорност/двоисписност и као обавеза, нпр. у објављивању савезних закона и других прописа, што се може уредити пословницима или другим актима државних органа. Службени језик, с матичним (ћириличким) писмом, не може изостати ни из једног елемента *службене употребе језика*. Мешутим, у њој ће се наћи и *домаћи мањински језици*, чији положај треба уредити у складу с највишим цензусом у међународној заједници (8–10% мањинског становништва на одређеном подручју цензус је у скандинавским земљама), али и *сирани језици*, светски и други, нпр. у међународним уговорима и у дипломатској комуникацији, где је неретко реч о службеној, а не само о јавној и нејавној употреби језика.

Друштвена брига о језичком стандарду назива се, у науци и изван ње, *језичком политиком* (која може имати и шире поље деловања од оног обележеног језичким стандардом, нпр. истраживањем дијалеката и урбаних супстандардних говора као обликом заштите културне баштине), а она укључује *језичко планирање и језичко нормирање*. Наравно, језичка политика не

може бити само стручно и научно питање него мора бити и питање опште (државне) културне, просветне и научне политике у најширем смислу, па нпр. и политике у саобраћају, трговини и туризму. На то нас упућују и правила игре међународне стандарднојезичке заједнице и њених органа, нпр. *Међународне стандардизацијске организације / International Organization of Standardization*, чије је седиште у Женеви; реч је о агенцији ОУН, с којом, не само у језичком погледу, сарађује Савезни завод за стандардизацију. Пошто је српски не само дворепублички (Србија и Црна Гора) него и дводржавни језик (БиХ, односно Република Српска, као један од два ентитета у БиХ, али и ФБиХ, у којој је, поред бошњачкога и хрватског, однедавно и српски проглашен службеним језиком, док су у РСп и два друга идиома такође постали службени језици) — нужна је тесна међурепубличка и међународна стручна (и не само стручна) сарадња, о којој сведоче, на пример, државе немачког стандардног језика у Европи (Немачка, Аустрија и Швајцарска).

3. Ако на згради Америчке амбасаде у Београду стоје две плоче, на левој страни *АМЕРИЧКА АМБАСАДА* а на десној *AMERICAN EMBASSY*, онда први испис указује на службени језик наше државне заједнице, а други на службену употребу енглеског језика у САД, која, с домаћег становишта, може бити виђена као јавна употреба страног језика. Та употреба нарочито је жива у школском систему, који се одликује службеном и јавном употребом већег броја језика, с тим што није лако разлучити службену од јавне употребе.

Ако на аутопуту кроз Србију често видимо ознаку *IZLAZ* (латиницом), а никад не видимо *ИЗЛАЗ* (ћирилицом), лево или горе, нити *EXIT*, десно или доле, онда је посреди неспровођење уставних одредаба и одредаба Закона о службеној употреби језика и писама, као и сведочанство о народном самопорицању (дезидентификацији) и небризи о туристичкој привреди и комуникацији са странцима уопште. Ако на плочи (не знамо да ли је замесна) стоји *НАРОДНА БАНКА ЈУГОСЛАВИЈЕ* напореда са *NATIONAL BANK OF YUGOSLAVIA*, као што на новчаницама поред *ДИНАР(А)* стоји и *DINAR(A)*, онда је ту реч о разборитој језичкој и азбучној политици, коју треба уредити законом. Сличан је позитиван случај испис језика на Градској библиотеци у Суботици, на чијој плочи, на улазу, стоје исписи усклађени са Законом: *ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА / VARSKI KÖNYVTÁR / GRADSKA BIBLIOTEKA*. Ту се, поред српскога, службеног језика у Србији и Црној Гори, налазе и исписи на мађарском и хрватском језику. У ствари, српски језик, са ћирилицом, може се, и мора, исказати као неизоставна обавеза, која произлази из устава, па јој није нужно законско уређивање, док је за положај других језика, домаћих и страних, нужно законско уређивање.

4. Кад је реч о језицима домаћих националних мањина и етничких заједница, нужно је, с једне стране, уважавати међународне конвенције и стандарде, а, с друге стране, неопходно је понашати се у складу с *Повељом о људским и мањинским правима и грађанским слободама*, која је донета на нивоу државне заједнице Србија и Црна Гора као нека врста напоредног устава. Заправо, биће нужно донети одговарајући закон или можда више закона (нпр. у просвети, култури, саобраћају и локалној самоуправи). Биће неопходно увести и цензус који мањинске језике на појединим подручјима (општинама) аутоматски уводи у службену употребу, независно од локалних прописа и односа снага у локалној самоуправи, тако да ниједна општинска власт не може заобићи оно што је законски пропис, без обзира на то да ли се у њеним извршним органима налазе и представници мањинских етничких и језичких заједница, националних мањина и етничких група, односно националних и етничких заједница, како се често говори.